

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

www.ustavprava.cz

BOROVANSKÉHO 2220/11 • 155 00 PRAHA 5

TELEFON 420 604 169 198 • EMAIL podatelna@ustavprava.cz

Studie

Ústavu práva a právní vědy

LL/upav/2005/06

Právní nález ve věci

Jmenování a volba rozhodce nebo stálých rozhodčích soudů

Studie

Ústavu práva a právní vědy

LL/upav/2005/06

Právní nález ve věci

Jmenování a volba rozhodce nebo stálých rozhodčích soudů

I.

Rozhodčí řízení v České republice nabývá zejména v posledních měsících na významu, i když stále je ve “vleku” poněkud nesprávných představ živících dnes již překonaný mýtus o tom, že v rozhodčím řízení se řeší jen (nebo zejména) spory vyplývající ze vztahů s tzv. *mezinárodním prvkem*, a to výlučně právní vztahy obchodněprávní povahy, zejména pak vztahy mezi velkými nadnárodními korporacemi, které zpravidla provozují svoji podnikatelskou činnost přeshraničně (jedná se o transnacionální společnosti). Cílem tohoto příspěvku je nejen snaha poskytnout jiný pohled na tento mýtus, “měřený” výhradně optikou ryzí nauky právní, tedy primárně v interpretaci platné (a ovšem i účinné) právní úpravy, současně se o právním statu (postavení) institucionalizovaných rozhodčích institucí, v českém právním řádu označovaných termínem “stálé rozhodčí soudy” a zejména pak přiblížit čtenáři otázku jmenování a volby rozhodce nebo stálých rozhodčích soudů.

V zahraniční aplikační právní praxi se již léta nepochybuje o značných přednostech arbitráží, resp. rozhodčího řízení, které je obecně považováno za méně formální, rychlejší a méně finančně nákladné, než občanské řízení soudní. Na rozdíl od standardního (klasického) občanského soudního řízení, kde sice existuje ústavněprávně zakotvený právní postulát, podle něhož *má každý právo na “svého soudce”*, si lze v rozhodčím řízení zvolit (vybrat) svého rozhodce *skutečně*, a nejen pasivně prostřednictvím fiktivního projevu vůle založeného ústavněprávním ustanovením (či snad spíše prostřednictvím fiktivní ústavněprávní indoktrinace), zakládajícím postulát “svého soudce” zpravidla na lokální příslušnosti pasivně legitimovaného účastníka soudního řízení. V rozhodčím řízení mají strany sporu bezprostřední vliv na výběr (volbu, jmenování) rozhodců, a to jak za předpokladu, že je v rozhodčí smlouvě sjednáno, že daný spor vzniklý a existující mezi stranami bude projednáván a rozhodnut jediným rozhodcem, tak i tehdy, mají-li tento spor projednávat a rozhodovat tři nebo více rozhodců (rozhodčí senát).

V prvním případě je volba rozhodce, resp. jeho jmenování do funkce založena volním aktem žalobce, v právní teorii označovaného též termínem “arbitrážní žadatel”, a v praxi bývá proto často (ne-li vždy) rozhodčí nález vydaný jediným rozhodcem napadán žalobou na zrušení rozhodčího nálezu ve smyslu ust. §§ 31-35 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů (dále též “zákon o rozhodčím řízení” nebo “ZoŘR”). Naopak, v případě, že rozhodčí smlouvou či doložkou je k rozhodování sporu povoláno více rozhodců (jejich počet je *z povahy věci* vždy lichý, neboť rozhodují *sborově*), jmenuje každá ze smluvních stran jednoho rozhodce a oba dva takto smluvními stranami do funkce jmenování rozhodci potom jmenují vzájemným konsensem do

funkce osobu třetího, zpravidla předsedajícího rozhodce. Protože je osoba třetího rozhodce pro rozhodnutí sporu velice důležitá, neboť lze očekávat, že rozhodci jmenovaní do funkce každou smluvní stranou budou (ač by podle zákonné úpravy pochopitelně neměli) stranit jedné straně sporu, stanoví zákon pro případ možné neshody rozhodců jmenovaných do funkce smluvními stranami stran osoby předsedajícího rozhodce oprávnění kterékoliv ze stran sporu domáhat se jmenování rozhodce nebo předsedajícího rozhodce soudem.

Uvedené oprávnění normativně zakládá ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů (dále též “ZoŘŘ” nebo “zákon o rozhodčím řízení”) explicitě tak, že “jestliže strana, která má jmenovat rozhodce, tak neučiní do 30 dnů od doručení výzvy druhé strany, nebo nemohou-li se jmenování rozhodci ve stejné lhůtě shodnout na osobě předsedajícího rozhodce, jmenuje rozhodce nebo předsedajícího rozhodce soud, pokud se strany nedohodly jinak. Návrh může soudu podat kterákoli strana nebo každý z již jmenovaných rozhodců”. Třicetidenní lhůta podle uvedeného ustanovení není lhůtou prekluzivní, ale je ji třeba s přihlédnutím k jejímu charakteru a systematické kompozici vykládat výhradně jako lhůtu pořádkovou, jejímž účelem je poskytnout v praxi dostatečný časový prostor žalované straně k výběru a jmenování “svého” rozhodce v rámci své svobody (autonomie) vůle.

K tomu lze doplnit, že soud je při výběru třetího rozhodce, popř. rozhodce, kterého druhá strana bez zbytečného odkladu nejmenovala do funkce, vázán pouze omezením stanoveným normativní větou § 10 zákona o rozhodčím řízení, podle které soud při jmenování rozhodce nebo předsedajícího rozhodce podle § 9 přihlíží k předpokladům pro jeho nezávislé a nestranné rozhodování, s tím, že ustanovení § 5 ZoŘŘ platí obdobně. Podle uvedeného ustanovení nikdo není povinen přijmout funkci rozhodce. Pokud však tuto funkci přijme, je povinen vykonávat ji v souladu s tímto zákonem a dalšími předpisy. Přijetí funkce rozhodce musí být písemné. Rozhodce se může své funkce vzdát jen ze závažných důvodů nebo se souhlasem stran.

Z uvedeného tak vyplývá obecný zákaz vnuceného, resp. státem indoktrinovaného výkonu funkce rozhodce, obligatorní požadavek formálnosti akceptace funkce rozhodce spočívající v písemnosti aktu potvrzení funkce, a konečně požadavek kladený na rozhodce a spočívající v imperativu vzdání se přijaté funkce jen ze závažných důvodů nebo se souhlasem stran sporu. Rozhodčí řízení se zakládá na zásadě efektivitu a rychlosti řízení, které je činí pro účastníky občanskoprávních a obchodněprávních vztahů atraktivním, a uvedenou zásadu odráží i citované ustanovení zákona. Nebylo by totiž žádoucí, aby se rozhodčí řízení neúměrně protahovalo jen kvůli změnám v osobách rozhodců, které by nebylo lze vyloučit. Takto je sice také nelze vyloučit, neboť příkaz funkci rozhodce vykonat nikomu normativně uložit nelze, ale zákonodárce se prostřednictvím shora citovaného zákonného ustanovení snaží alespoň minimalizovat účelová vzdání se funkce tam, kde by rozhodce nechtěl funkci vykonávat nikoliv např. ze zdravotních nebo jiných obdobně závažných a akceptovatelných důvodů, ale z důvodů jiných³).

Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že v uvedeném ustanovení se analogicky zrcadlí zásada vtělená v čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, kde se zakládá ústavně garantované právo (subjektivní oprávnění) na svého soudce, a to normativní větou “nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon”. Odchylku od tohoto ustanovení týkající se samotného rozhodčího řízení nelze interpretovat jinak, než že ústavodárce preferoval autonomii vůle subjektů občanskoprávních vztahů před rigidním trváním na požadavku řízení před “klasickým” soudem; z tohoto důvodu je ostatně

rozhodčí řízení plnohodnotnou součástí českého justičního systému, jinak by je ani nebylo lze realizovat. Znamená to, že uvedená ústavní zásada nachází ekvivalentní (analogické) naplnění v oprávnění jmenovat svého rozhodce, který bude členem rozhodčího senátu rozhodujícího v dané věci. Autonomie vůle subjektu, který rozhodčí doložku sjednal a založil tak pravomoc rozhodce nebo rozhodčího soudu rozhodovat daný spor, nebyla-li tato pravomoc založena jinak¹), je zde výrazem svobody vlastní vůlí vyloučit pravomoc obecných soudů a práva na rozhodování věci “svým” soudcem”.

I zde jde ovšem koncepce českého zákona o rozhodčím řízení v zásadě dispozitivní (autonomní) natolik, že strany jsou oprávněny si sjednat rozhodčí doložku s tím, že spor mezi nimi bude rozhodovat jen jediný rozhodce. V takovém případě se vyskytují dva odlišné přístupy, podle jednoho se jedná o autonomní volbu, kterou se budoucí strana žalovaná dobrovolně vzdala svého ústavně garantovaného práva zakotveného v čl. 38 odst. 1 Listiny, podle druhého se tohoto práva nevzdala, neboť i při blanketním znění rozhodčí doložky či smlouvy, kde není výslovně předem jmenována osoba rozhodce, je zřejmé, že budoucí strana žalovaná již při podpisu rozhodčí smlouvy či doložky byla srozuměna s tím, že jediný rozhodce může být jmenován do funkce bez jejího vlivu druhou smluvní stranou a pro takový případ s tím souhlasila, z čehož lze dovozovat, že i takto jmenovaného rozhodce považovala v uvedeném ústavněprávním slova smyslu za “svého”.

Obdobně (*mutatis mutandis*) můžeme uvažovat o vztahu druhého odstavce čl. 38 odst. 2 Listiny, kde se stanoví, že “každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem”.

Uvedené ustanovení Listiny stanoví ústavně garantované právo na (i) veřejnost sporu, (ii) projednání věci bez zbytečných průtahů a (iii) právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům.

Ve vztahu k prvnímu ústavněprávnímu imperativu lze zejména říci, že uvedené ustanovení Listiny na rozhodčí řízení v tomto smyslu nedopadá, když právě zákon o rozhodčím řízení je onou právní normou, na kterou míří poslední “exempční” věta citovaného ustanovení. Pro rozhodčí řízení je naopak charakteristická *zásada neveřejnosti*, která je v tomto smyslu jakýmsi “logickým doprovodem” autonomní volby stran sporu řešit svůj spor v rozhodčím řízení, které má přes v podstatě jurisdikční charakter, díky kterému je rozhodčí řízení odůvodněně součástí justičního systému, přeci jen stále soukromoprávní povahu. Na tom nic nemění např. ani skutečnost, že rozhodčí nález, ale i všechna rozhodnutí rozhodce nebo rozhodčího soudu během rozhodčího řízení se v aplikační praxi rozhodčího řízení obecně považují za rozhodnutí a jiné úřední akty nebo listiny osvědčující důležité skutečnosti, vydávané při výkonu zákonem stanovené působnosti ve smyslu ust. § 5 zákona č. 352/2001 Sb., o užívání státních symbolů České republiky a o změně některých zákonů a z tohoto titulu se také dovozuje oprávnění rozhodců používat na těchto rozhodnutích nebo jiných obdobných listinách malý státní znak. Rozhodci nebo stálé rozhodčí soudy jsou v tomto smyslu považováni za oprávněné osoby k užívání malého státního znaku podle uvedeného zákona, neboť je lze podřadit pod množinu právnických a fyzických osob, kterým je zákonem svěřeno vydávání rozhodčích nálezů a usnesení, tedy listin osvědčujících důležité skutečnosti ve smyslu ust. § 2 písm. t) zákona č. 352/2001 Sb., o užívání státních symbolů České republiky a o změně některých zákonů. Jinak je však charakter rozhodčího řízení v zásadě soukromoprávní, i když nadanost rozhodčího nálezu vykonatelností a veřejnoprávní charakter rozhodčího nálezu, který je veřejnou listinou, činí z výše uvedeného

výroku o soukromoprávní povaze rozhodčího řízení tezi místy velice relativní.

Druhý z ústavněprávních procesních imperativů je naopak pro rozhodčí řízení charakteristický, neboť právě v jeho naplnění spočívá při přetížení soudů obecní soustavy ona lukrativita soudů rozhodčích nebo rozhodčích institucí, u nichž jsou asociováni rozhodci *ad hoc*, ať již jde o rozhodčí instituce tzv. “stálé” nebo rozhodčí instituce nestálého typu. Lze tedy říci, že *zásada projednání věci bez zbytečných průtahů* je rozhodčímu řízení imanentní a toto konstatování neplatí jen jako teoretická floskule. V právní praxi rozhodčího řízení je totiž ze strany kontrahentů občanskoprávních či obchodněprávních smluv dávána přednost tomuto způsobu řešení sporů právě z důvodu rychlosti rozhodčího řízení, které délkou svého trvání sotva přesahuje dobu několika měsíců, v případech tzv. *jednoduchého práva* pak několika týdnů ode dne podání arbitrážní žádosti (žaloby)⁴). Naplnění předmětné ústavně právní zásady a její přenos do aplikační praxe je naopak slabinou většiny soudů obecní soustavy, jak o tom svědčí mj. několik let dlouho trvající spory a v poslední době též judikatura Evropského soudu pro lidská práva, který již poněkolikáté rozhodl o porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů ve smyslu čl. 6 Úmluvy, jehož “rolí” do jisté míry ve vnitrostátním právním řádu dubluje právě ust. čl. 38 odst. 2 Listiny.

Vrátíme-li se k problematice jmenování rozhodce, je nutno se zmínit rovněž o zákonné úpravě vzdání se funkce rozhodce nebo jeho odstoupení z funkce v případě, že funkci rozhodce nemůže z důležitých důvodů vykonávat. V ust. § 9 odst. 2 se k tomuto dále stanoví, že “nedohodly-li se strany jinak, jmenuje soud na návrh kterékoli strany nebo rozhodce nového rozhodce, jestliže jmenovaný rozhodce se vzdá funkce rozhodce nebo nemůže činnost rozhodce vykonávat”. Ustanovení odstavce druhého tedy směřuje na případy, které mohou nastat již v rámci probíhajícího rozhodčího řízení, kdy je třeba z objektivních důvodů jmenovat do funkce nového rozhodce, protože se jmenovaný rozhodce své funkce vzdal nebo tuto funkci nemůže vykonávat. Ve vztahu k ustanovení § 9 ZoRŘ je v této souvislosti třeba zmínit čl. IV. Evropské úmluvy o arbitráži (dále jen “EUml”), publikované v našem právním řádu jako Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 176/1964 Sb. ze dne 3. srpna 1964, o Evropské úmluvě o obchodní arbitráži. Ust. čl. IV. EUml je totiž ve vztahu k ust. § 9 ZoRŘ třeba pojímat jako *lex specialis*; čl. IV. EUml se aplikuje v případě mezinárodního rozhodčího řízení u sporů mezi stranami, které měly v době, kdy smlouvu obsahující rozhodčí smlouvu či doložku uzavíraly, svoje sídlo či pobyt v různých státech. Podmínkou je samozřejmě to, aby státy sídla nebo pobytu kontrahentů smlouvy byly smluvními stranami EUml. Tuto podmínku Česká republika splňuje. Jak konstatuje v této souvislosti doktrína, “předmětný postup přenáší pravomoc *appointing authority* i zde do rukou soukromoprávního subjektu”.

V souladu s ust. čl. IV. uvozeném rubrikou “organizace arbitráže”, podle odstavce prvního platí, že strany rozhodčí Smlouvy mohou ujednat

a) že své spory předloží stálé rozhodčí instituci; v tomto případě se rozhodčí řízení bude řídit řádem této instituce; nebo

b) že své spory předloží rozhodčímu řízení pro jednotlivý případ (*ad hoc*); v tomto případě budou moci zejména:

i) jmenovat rozhodce nebo stanovit postup, podle něhož budou rozhodci jmenováni v případě nastalého sporu;

ii) určit místo arbitráže;

iii) stanovit pravidla řízení pro jednání rozhodců.

Jak vyplývá ze shora uvedeného legálního vymezení oprávnění smluvních stran ve vztahu k jedné z esenciálních náležitostí oprávnění jednotlivých smluvních stran spočívajících ve vztahu k určení (jmenování) osob nebo institucí, které budou realizovat konkrétní rozhodčí řízení, toto subjektivní právo (oprávnění) smluvních stran se opět štěpí v závislosti na tom, zda se jedná o rozhodčí řízení institucionální, nebo o rozhodčí řízení realizované tzv. *ad hoc*, tj. rozhodčí řízení pro jednotlivý případ.

Z hlediska výše uvedeného mezinárodně-smluvního vymezení podle písm. a) je v případě předložení sporu k projednání a rozhodnutí stálé rozhodčí instituce založena *ex lege*) aplikace procesních pravidel takové stálé rozhodčí instituce, přičemž smlouva výslovně používá termín “řád”. Jistě je tím však míněno použití jakýchkoli procesních předpisů stálé rozhodčí instituce, ať jsou již tyto označeny jakkoliv. K tomu připomeňme, že tuzemský zákon o rozhodčím řízení používá v tomto jazykovém kontextu více legálních výrazů, a to *in concreto* termíny “statuty” a “řády”⁷⁾. Na základě jazykového úzu lze z názvů předmětných interních předpisů stálých rozhodčích institucí usuzovat, že “statuty” budou zpravidla upravovat právní postavení určité stálé rozhodčí instituce a vnitroorganizační záležitosti, jako jsou členství, zásady hospodaření, vymezení interně-korporační organizační struktury apod., zatímco “řády” budou obsahovat zejména úpravu procesních pravidel, tj. řízení před stálým rozhodčím soudem. Lze doplnit, že bude lze akceptovat i smíšenou formu, kdy např. ve statutu, resp. obdobně označeném interním předpisu stálé rozhodčí instituce ve smyslu shora citovaného ustanovení bude obsaženo oprávnění určit procesní prvek, podle něhož jsou strany nebo rozhodci oprávnění či povinni postupovat v řízení a naopak i opačnou situaci, kdy procesní předpis bude obsahovat určitou úpravu interně korporačních vztahů.

II.

V návaznosti na problematiku traktovanou v tomto příspěvku je užitečné stručně zmínit také základní dělení rozhodčího řízení na *rozhodčí řízení ad hoc* a *rozhodčí řízení institucionální*, o němž byla na několika místech zmínka. V rozhodčím řízení *ad hoc* rozhoduje spor jakákoliv osoba (osoby), kterou si strany vybraly podle svého uvážení a která splňuje předpoklady, stanovené příslušným právním řádem. V institucionálním rozhodčím řízení se toto řízení koná u určité rozhodčí instituce (nejčastěji nazývané rozhodčím soudem), přičemž rozhodčí soudy mají listiny rozhodců, ze kterých si strany vybírají rozhodce, který bude rozhodčí řízení realizovat nebo je na jejich návrh či i bez návrhu stran sporu vybírán a jmenován do funkce způsobem stanoveným v pravidlech rozhodčí instituce, jejichž právnímu režimu se smluvní strany podřídily. Rozhodčí řízení u těchto institucí probíhá podle jejich pravidel (řádů).

V souladu s ust. § 13 ZoŘR uvozeném rubrikou “Stálé rozhodčí soudy” platí, že stálé rozhodčí soudy mohou být zřízeny pouze na základě zákona. Takovým stálým rozhodčím soudem jsou na území České republiky Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, Burzovní rozhodčí soud při Burze cenných papírů Praha a Rozhodčí soud při Českomoravské komoditní burze Kladno, které byly zřízeny prostřednictvím státní legislativní ingerence a jejichž postavení je založeno *přímo zákonem*. Z dalších rozhodčích soudů, popř. rozhodčích institucí, které hrají na trhu poskytovatelů arbitrážních služeb v České republice tu či onu roli lze zmínit zejména Rozhodčí soud České republiky, Vnitrostátní a mezinárodní arbitráže ad hoc, Rozhodčí soud při EACCL či Rozhodčí institut v Praze, které byla zřízeny aktem aplikace práva orgánu státní moci na základě zákona a jejich konstitucionalizace tedy rovněž splňuje podmínky

shora citovaného ustanovení § 13 ZoRŘ8).

Z uvedených arbitrážních institucí „hrají“ na trhu poskytovatelů arbitrážních služeb v České republice v současné době dominantní roli Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, který je stálým rozhodčím soudem s tradicí založenou v roce 1949 a který je právnickou osobou soukromého práva vzniklou a působící ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 písm. d) ObčZ a § 19 zákona č. 301/1992 Sb., jež je ve sféře občanského práva hmotného i procesního nadána vlastní právní způsobilostí a jejíž jednání a jí učiněné právní úkony jsou přičitatelné výhradně této právnické osobě, nikoliv České republice nebo některé její organizační složce či jinému obdobnému organizačnímu útvaru státu⁹). Další ze dvou zákonem zřízených rozhodčích soudů, Burzovní rozhodčí soud při Burze cenných papírů Praha a Rozhodčí soud při Českomoravské komoditní burze Kladno v podstatě nefungují, jejich právní postavení je však obdobné.

Při nefunkčnosti některých stálých rozhodčích institucí uvedených shora zažívají logicky boom rozhodčí instituce, u kterých jsou asociováni jednotliví rozhodci nebo celé skupiny rozhodců, kteří jsou rovněž profesionály s právnickým či ekonomickým vzděláním a kteří zaujímají na trhu poskytovatelů arbitrážních služeb uvolněný prostor.

Rozhodčí soud České republiky, Vnitrostátní a mezinárodní arbitráže ad hoc, Rozhodčí soud při EACCL či Rozhodčí institut v Praze jsou právnickými osobami soukromého práva vzniklými a působícími na základě ustanovení § 18 odst. 1 písm. d) ObčZ a § 6 a jednotlivých ustanovení zvláštních právních předpisů, jež jsou obdobně jako Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky⁹) a Agrární komoře České republiky ve sféře občanského práva hmotného i procesního nadány vlastní právní způsobilostí a jejichž jednání a jimi učiněné právní úkony jsou (obdobně jako v případě stálých rozhodčích soudů zřizovaných nikoliv na základě zákona, ale přímo zákonem) přičitatelné výhradně této právnické osobě, nikoliv České republice nebo některé její organizační složce či jinému obdobnému organizačnímu útvaru státu.

K tomu vysvětleme, že Rozhodčí soud České republiky obdobně jako některé zákonem zřízené rozhodčí soudy potom splňuje všechny předpoklady pro profesionální výkon rozhodčího soudnictví; na seznamu rozhodců Rozhodčího soudu České republiky je zapsána řada osobností českého vysokého školství, a to i vzdor skutečnosti, že ve zřizovacích listinách Rozhodčího soudu České republiky byl původně obsažen *numerus clausus* a jmenovaný rozhodčí soud měl na trhu poskytovatelů arbitrážních služeb v České republice působit jako pro futuro uzavřený celek; tato koncepce určité exkluzivity se však postupně vytrácí a Rozhodčí soud České republiky se chce pro futuro otevřít i pro rozhodce s právnickým vzděláním, kteří mají zkušenosti s praxí nebo akademické zkušenosti, ale i mladé právníky, kteří mají zájem absolvovat u Rozhodčího soudu České republiky praxi rozhodčího čekatele.

Všechny shora uvedené rozhodčí soudy vydávají své statuty a řády¹⁰), které rozhodčí soudy zřízené zákonem uveřejňují obligatorně ze zákona (srov. ust. § 15 odst. 2 ZoRŘ) v Obchodním věstníku, a rozhodčí soudy zřízené na základě zákona zpravidla buď rovněž v Obchodním věstníku, nebo na webových portálech, kde je tak činí pro strany sporu transparentním způsobem veřejně přístupnými. Tyto statuty a řády mohou určit způsob jmenování rozhodců, jejich počet, a mohou výběr rozhodců vázat na seznam vedený u stálého rozhodčího soudu, ale seznamy rozhodců jsou oprávněny mohou vést i rozhodčí instituce sdružující rozhodce ad hoc¹¹). Jak bylo řečeno, tyto statuty a řády mohou též určit způsob řízení a rozhodování i jiné otázky související s činností stálého rozhodčího soudu a rozhodců

včetně pravidel o nákladech řízení a odměňování rozhodců. Jestliže se strany dohodly na příslušnosti konkrétního stálého rozhodčího soudu a neujednaly v rozhodčí smlouvě jinak, platí, že se podrobily předpisům jednotlivých rozhodčích soudů či institucí, platným v době zahájení řízení před stálým rozhodčím soudem (srov. ust. § 15 odst. 2 ZoŘ).

Ve vztahu k rozhodčímu řízení, které se nekoná před stálou rozhodčí institucí, ale které je označováno (mimochodem značně nepřesně) jako rozhodčí řízení ad hoc, lze konstatovat, že strany sporu mají ex lege právo

- i) jmenovat rozhodce nebo stanovit postup, podle něhož budou rozhodci jmenováni v případě nastalého sporu;
- ii) určit místo arbitráže;
- iii) stanovit pravidla řízení pro jednání rozhodců.

Právo stran jmenovat rozhodce je tedy v uvedeném případě neomezené, strany mohou v rozhodčí smlouvě či doložce uvést konkrétní jméno a příjmení, popř. ještě detailnější signifikaci osoby, které bude v případě sporu jmenována do funkce rozhodce, nebo mohou ustanovením rozhodčí doložky či smlouvy stanovit postup, podle něhož budou rozhodci jmenováni v případě nastalého sporu, určit místo arbitráže a stanovit pravidla řízení pro jednání rozhodců. V aplikační praxi rozhodčího řízení ad hoc, které realizují prakticky všechny rozhodčí instituce zřízené na základě zákona, jsou postup jmenování rozhodců, místo konání řízení a pravidla řízení pro jednání rozhodců vždy součástí rozhodčí doložky¹²).

Závěrem lze říci, že stanovení postupů pro jmenování rozhodců v rozhodčí smlouvě či doložce je asi tím nejlepším způsobem, jak předejít pozdějším problémům. V souvislosti se jmenováním více rozhodců (rozhodčího senátu) zbývá na závěr upozornit na to, že je někdy lepší využívat nonkonformní metody jmenování např. třetího rozhodce do funkce (v situaci, kdy se dva již jmenovaní rozhodci na osobě třetího rozhodce neshodli), spočívající např. v hození mincí či losování, což je objektivním projevem *vis maior*, a postupem, který jmenování rozhodce značně urychlí. Při jmenování rozhodce nebo předsedajícího rozhodce do funkce prostřednictvím návrhu podaného k soudu hrozí reálné riziko, že se rozhodčí řízení neúměrně protáhne, což je jistě nežádoucí pro každé řízení, zvláště pro řízení rozhodčí, které je na zásadě rychlosti a hospodárnosti řízení postaveno.

V Praze ve dnech 20. -29. 07. 2005

Uvedená studie vznikla s přispěním grantu Ústavu práva a právní vědy.

JUDr. Luděk Lisse, Ph.D.

autor je předsedou Rozhodčího soudu České republiky a ředitelem Ústavu práva a právní vědy, přednáší arbitráže v mezinárodním a vnitrostátním styku na Vysoké škole finanční a správní

Poznámky:

- 1) *pravomoc rozhodčího soudu resp. rozhodce jmenovaného do funkce ad hoc se*

podle některých názorů může odvozovat od skutečnosti spočívající v tom, že strana sporu nenamítne v případě neexistence rozhodčí smlouvy či doložky nedostatek podmínky řízení ve smyslu ust. § 15 odst. 2 ZoŘR. V takovém případě se koná rozhodčí řízení a strana sporu nemůže projednání věci v rozhodčím řízení ani později vydaný rozhodčí nález napadat před soudem (srov. ust. § 33 ZoŘR, podle kterého soud zamítne návrh na zrušení rozhodčího nálezu, který se opírá o důvody § 31 písm. b) nebo c), jestliže strana, která se domáhá zrušení rozhodčího nálezu, neuplatnila, ač mohla, takový důvod v rozhodčím řízení nejpozději, než začala jednat ve věci samé.

2) A to z důvodu, že v případě rozhodování sporu jen jediným rozhodcem bude rozhodce jmenovat strana žalobce a tento rozhodce tak bude *stricto sensu* “jejím rozhodcem”, není-li samozřejmě v rozhodčí doložce či smlouvě sjednán jiný mechanismus jmenování

3) podle ust. § 8 ZoŘR musí naopak ten, kdo má být nebo byl určen nebo jmenován rozhodcem, bez odkladu stranám nebo soudu oznámit všechny okolnosti, které by mohly vzbudit oprávněné pochybnosti o jeho nepodjatosti a pro něž by byl jako rozhodce vyloučen.

4) V souladu s ust. § 14 odst. 1 ZoŘR se rozhodčí řízení se zahajuje žalobou a je zahájeno dnem, kdy žaloba došla stálému rozhodčímu soudu nebo rozhodci uvedenému v odstavci 2. Podání žaloby má tytéž právní účinky, jako kdyby byla v této věci podána žaloba u soudu. Podle odstavce druhého pak platí, že není-li žaloba podávána stálému rozhodčímu soudu, podává se předsedajícímu rozhodci, je-li určen nebo jmenován; není-li předsedající rozhodce dosud určen nebo jmenován, žaloba se podává kterémukoli určenému nebo jmenovanému rozhodci. A konečně, odstavec třetí normuje, že stálý rozhodčí soud i rozhodce uvedený v odstavci 2 je povinen na žalobě vyznačit den, kdy mu došla.

5) Srov. ust. § 2 zákona č. 98/1963 Sb., o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů – k derogaci uvedeného zákona došlo účinností zákona č. 216/1994 Sb., s účinností ode dne 1. 1. 1995

6) v daném případě by však bylo příznačnější spíše použít termínu *ex contractu*, neboť uvedenou apliaci zakládá právě EUml jako sice mezinárodní, ale tím spíše smluvní dokument

7) v souladu s ust. § 13 odst. 2 ZoŘR totiž platí, že “stálé rozhodčí soudy mohou vydávat své statuty a řády, které musí být uveřejněny v Obchodním věstníku;

8) k tomu připomeňme, že v jinak znamenitém komentáři A. Bělohlávka k zákonu o rozhodčím řízení (C.H.Beck, 2004) se k uvedenému ustanovení uvádí pouze lapidárně znějící věta “rozhodčí soudy mohou být zřízeny pouze na základě zákona, tedy zákonem” a v poznámce pod čarou se odkazuje na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 31 Cdo 260/1998 ze dne 29. března 2000, JC 99/2000, soudní judikatura, 2000, č.9. Uvedený judikát, který si autor tohoto příspěvku nechal doručit od NSČR, však žádnou zmínku o rozhodčím řízení neobsahuje a o právní povaze stálých rozhodčích soudů nic neříká, z čehož lze dovozovat, že na uvedený judikát bylo odkázáno patrně omylem. Jinak lze konstatovat, že tvrzení A. Bělohlávka zde neodpovídá poznatkům recentní právní teorie, podle které platí, že právnické osoby vznikají zákonem (zpravidla přímo Ústavou či speciálním zákonem) či (alternativně) na základě zákona, a to registrací příslušným orgánem veřejné moci, což je doprovázeno registračním řízením. Demonstrativně např. podle obchodního zákoníku (obchodní společnosti, družstva), či podle jiných zákonů (politické strany, občanská sdružení, církve a náboženské společnosti) – srov. např. in Gerloch, A.: *Teorie práva*, 1. vydání, Dobrá

9) K otázce právního postavení jmenovaného rozhodčího soudu se vyjádřil rovněž Ústavní soud České republiky”, a to v nálezu IV. ÚS 174/02 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu), kde mj. dovodil, že Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky není orgánem veřejné moci, a tudíž ani jeho rozhodčí nálezy nemohou být rozhodnutím orgánu veřejné moci podle uvedených ustanovení Ústavy České republiky a zákona o Ústavním soudu.

10) Tyto statuty a řády mohou určit způsob jmenování rozhodců, jejich počet, a mohou výběr rozhodců vázat na seznam vedený u stálého rozhodčího soudu. Statuty a řády mohou též určit způsob řízení a rozhodování i jiné otázky související s činností stálého rozhodčího soudu a rozhodců včetně pravidel o nákladech řízení a odměňování rozhodců”.

11) K uvedené otázce srov. např. rozsudek Krajského soudu v Olomouci - 22 Cm 18/20001-90 ze dne 30. května 2001 (potvrzen rozhodnutím Vrchního soudu v Olomouci ze dne 10. října 2001. - 22 Cm 18/2001-90, kde soud dovozuje, že „Strany si mohou dohodou určit okruh rozhodců způsob jejich jmenování stranami či postup, jímž mají rozhodci vést řízení. I soukromé subjekty mohou vést seznam rozhodců a vydávat pro účastníky rozhodčího řízení pravidla, kterými se rozhodčí řízení řídí“.

12) Srov. např. rozhodčí doložka č. 1 Rozhodčího soud České republiky (www.rozhodcisoud.net), které zní: “Všechny spory, které vzniknou z této smlouvy nebo v souvislosti s ní, budou s vyloučením pravomoci obecných soudů rozhodovány s konečnou platností v rozhodčím řízení před jediným rozhodcem zapsaným v seznamu rozhodců Rozhodčího soudu České republiky se sídlem v Praze, IČ: 26675048, a jmenovaným v souladu s Jednacím řádem a dalšími Pravidly tohoto Rozhodčího soudu. Místem rozhodčího jednání bude Praha. Náhrada nákladů rozhodčího řízení (včetně vlastních výloh smluvních stran) bude rozhodcem přiznána podle zásady úspěchu ve sporu. Výše nákladů právního zastoupení bude určena obdobně podle vyhlášky č. 484/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů”.